

ՆԱՀԱՊԵՏ ՍՈՒՔԻԱՍՅԱՆ

ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի
բակալավրիատի չորրորդ կուրսի ուսանող

ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԱԿՏԻ ՆՊԱՏԱԿԻ ԿԱՄ ՕՐԵՆՍԴՐԻ ՕԲՅԵԿՏԻՎ ՆՊԱՏԱԿԻ ԲԱՅԱՀԱՅՏՈՒՄԸ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԱԿՏԻ ՄԵԿՆԱԲԱՆՍԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍՏՈՒՄ

Իրավական ակտի մեկնաբանման հնարքներից մեկը դրա նպատակի բացահայատումն է: Սակայն տեսության մեջ և պրակտիկայում չկա միասնական մոտեցում նպատակի, դրա բնույթի ու բացահայտման եղանակների մասին: Նպատակը երկու տեսակի են բաժանում՝ օրենսդրի սուբյեկտիվ նպատակ և օրենսդրի օբյեկտիվ նպատակ կամ այլ կերպ իրավական ակտի նպատակ: Իրավական ակտերը մեկնաբանելիս արդյո՞ք մեկնաբանողի խնդիրն է բացահայտել օրենսդրի օբյեկտիվ նպատակը, թե սուբյեկտիվ նպատակը կամ էլ երկուսը միասին: Այս աշխատանքի շրջանակներում առավել մանրամասնորեն անդրադառնալու ենք օրենսդրի օբյեկտիվ նպատակի վերաբերյալ հարցադրումներին, խնդիրներին և դրա կիրառելիությանը:

Հիմնաբառեր – իրավական ակտերի մեկնաբանում, օրենսդրի սուբյեկտիվ նպատակ, օրենսդրի օբյեկտիվ նպատակ, իրավական ակտի նպատակ, օրենսդրի նպատակի բացահայտում, իրավունքի նպատակային մեկնաբանում, տեքստուալիզմ:

Իրավունքի տեսությանը հայտնի են իրավական ակտի մեկնաբանման մի շարք եղանակներ ու միջոցներ, որոնք ձևավորվել են հարյուրամյակների ընթացքում: Չնայած մեկնաբանման տեսություններն ունեն էական հակասություններ և տարբերություններ, հայրենական իրավահամակարգում դրանց հիմնական գաղափարների միասնության միջոցով ձևավորվել է իրավական ակտի մեկնաբանման կանոնների խումբ, որն իրավական նորմի տեսքով ամրագրվել է «Նորմատիվ իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքում¹ (այսուհետ՝ Օրենք): Օրենքը հստակ սահմանում է, թե ինչպես պետք է մեկնաբանել իրավական ակտերը՝ ի տարբերություն շատ երկրների, որտեղ իրավական ակտերը մեկնաբանվում են, հղում անելով դոկտրինալ աղբյուրներին: Օրենքի 41-րդ հոդվածի 1-ին մասը, ի թիվս այլնի, սահմանում է, որ նորմատիվ իրավական ակտի նորմը մեկնաբանվում է, հաշվի առնելով նորմատիվ իրավական ակտն ընդունելիս այն ընդունող մարմնի նպատակը, ելնելով դրանում պարունակվող բառերի և արտահայտությունների տառացի նշանակությունից:

Մեկնաբանման կանոնների սահմանումը Օրենքում հետապնդում է մեկ նպատակ՝ առավելագույնս ապահովել իրավական ակտերի ճիշտ մեկնաբանումը և դրանց կիրառումը: ԱՄՆ առաջին նախագահ Ջորջ Վաշինգտոնն արդարացիորեն նշել է, որ կառավարության հաջողությունն ու կայունությունը և դրան ի հետևանք ժողովրդի երջանկությունը մեծապես կախված են օրենքների ճիշտ մեկնաբանումից և կիրառումից²: Սակայն խնդրին

առնչվող հեղինակները չեն տվել «նորմատիվ իրավական ակտն ընդունող մարմնի նպատակ» հասկացության բնորոշումը, և պրակտիկայում դատավորների, ինչպես նաև այլ իրավակիրառ մարմինների ու ընդհանրապես իրավական ակտը մեկնաբանողի մոտ հարց է առաջանում, թե ո՞րն է այդ նպատակը, և ինչպե՞ս պետք է այն բացահայտել ու հաշվի առնել նորմատիվ իրավական ակտը մեկնաբանելիս կամ ընդհանրապես արդյո՞ք ճիշտ է իրավական ակտն ընդունող մարմնի նպատակը հաշվի առնելը: Յուրաքանչյուր իրավական ակտ ունի իր ուրույն նպատակը, սակայն բոլոր իրավական ակտերն էլ ի վերջո հետապնդում են հասարակական հարաբերություններում որոշակի փոփոխություն կատարելու նպատակ: Արդյո՞ք մեկնաբանողի խնդիրն է բացահայտել իրավական ակտի օբյեկտիվ նպատակը, այսինքն այն փոփոխությունը, որը այդպիսի ակտը պետք է ողջամտորեն բերի հասարակական հարաբերություններում, թե այն նպատակը, որը տվյալ ակտն ընդունող մարմինն է ունեցել ակտն ընդունելիս ու նախատեսել, որ հասարակական հարաբերություններում փոփոխությունները լինեն իր նպատականշա՞ծ ձևով: Այս աշխատանքի շրջանակներում առավել մանրամասնորեն անդրադառնալու ենք օրենսդրի օբյեկտիվ նպատակի կամ այլ կերպ իրավական ակտի նպատակի վերաբերյալ հարցադրումներին, խնդիրներին և դրա կիրառելիությանը:

Իրավական ակտերի մեկնաբանումը ուղղակիորեն կապված է ՀՀ Սահմանադրությամբ՝ ամրագրված իշխանությունների բաժանման և հավա-

www.ardaradatumjournal.com

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

սարակչոճան սկզբունքի հետ, հետևաբար մեկնաբանման կանոնների օրենսդրական ամրագրումը և իրավական ակտերի մեկնաբանումը պետք է կատարվեն այս սահմանադրական սկզբունքին համահունչ: Դիցուք դատարանում ունենք իրավական վեճ, և դատավորը այն լուծելու համար պետք է մեկնաբանի իրավական ակտի որևէ դրույթ, այսինքն՝ բացահայտի դրա բովանդակությունը, իմաստը, ինչն էլ հնարավորություն կտա կիրառելու այդ դրույթը և լուծելու վեճը: Բայց դատավորը օրենսդիր մարմին չէ, հետևաբար իրավասու չէ օրենքին իր հայեցողությամբ ցանկացած իմաստ տալ: ՀՀ Սահմանադրության 88-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ Ազգային ժողովն է իրականացնում օրենսդիր իշխանությունը: Եթե ղեկավարվենք այլ տրամաբանությամբ և իրավունքը մեկնաբանողին՝ կոնկրետ այս դեպքում դատավորին, հնարավորություն տանք որոշելու օրենքը, ոչ թե մեկնաբանելու այն, ապա մենք անուղղակիորեն նրան կվերագրենք օրենսդրի գործառույթ, որը, ըստ ՀՀ Սահմանադրության՝ բացառապես մեկ մարմնի է պատկանում:

Դատավորի և ընդհանրապես իրավունքը մեկնաբանողի խնդիրը հասկանալն է, թե օրենքն ինչ է նշանակում և ըստ դրա էլ օրենքը կիրառելու: Այն հանգամանքը, որ իրավական ակտի որևէ դրույթ մեկնաբանելիս հնարավոր չէ շարժվել միայն սեմանտիկ լեզվական, կանոններով ակնհայտ է: Բառերը շատ հաճախ տարիմաստ են լինում և հարկ է լինում որոշել, թե որն է մեկնաբանման հնարավոր տարբերակներից ճիշտը: ԱՄՆ Գերագույն դատարանի նախկին դատավոր Ֆելիքս Ֆրանկֆուրտերը օրենքի իմաստը բացահայտելու խնդիրը համարում էր հետևանք հենց «բառերի բնությանը»: Ըստ նրա՝ բառերը օրենքի իմաստը բացահայտելու համար ոչ ճշգրիտ ուղենիշներ են: Հենց այս տեսանկյունից է առաջանում նպատակը բացահայտելու անհրաժեշտությունը: Այս փաստը ընդունում է նաև նոր տեքստուալիզմի հիմնադիր՝ ԱՄՆ Գերագույն դատարանի նախկին դատավոր Անտոնին Սկալիան՝ Նպատակային մեկնաբանման տեսության կողմնակիցները կարծում են, որ տեքստուալիզմը բացառում է տեքստի նպատակը, բայց դա, կարծում ենք, այդպես չէ: Տեքստուալիստը հաշվի է առնում նպատակը, բայց իր կոնկրետ դրսևորումներով, որոնք կարելի է բխեցնել տեքստի ընթերցումից⁴:

Ըստ իրավական ակտերի նպատակային մեկնաբանման տեսության (այսուհետ՝ Տեսություն) իրավական ակտի նպատակը նորմատիվային կոնցեպտ է: Իրավական ակտը մեկնաբանողը ձևավորում է դրա նպատակը՝ հիմք ընդունելով իրավական ակտն առկա տեղեկությունները (հիմնավորումներ, օրենսդրական գործընթացի վերաբերյալ տեղեկություններ) (սուբյեկտիվ նպատակ) և սովյալ իրավական համակարգի նպատակը (օբյեկտիվ նպատակ, ողջամիտ հեղինակի նպատակ)⁵:

Ահարոն Բարաքի կարծիքով Տեսությունը յուրահատուկ երկխոսություն է օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ նպատակների միջև: Մի կողմից մեկնաբանողները ապրում են ներկայում և նրանք գիտակցաբար և ենթագիտակցաբար օրենքը մեկնաբանում են ներկա իրավական համակարգին համապատասխան: Մյուս կողմից, նրանք գնում են հետ՝ անցյալ, հասկանալու տեքստը այնպես, ինչպես այն ստեղծվել և ընկալվել է նախկինում: Նրանք անընդհատ հարաբերվում են ներկայի ու անցյալի միջև: Եվ հաշվի առնելով օրենքն ընդունելիս դրա հեղինակի և ներկա իրավական համակարգի նպատակները, ելնելով օրենքի տեքստից, ձևակերպում են վերջնական նպատակը⁶:

Տարածված կարծիք կա, որ Տեսությունը հիմնված է այն նպատակի բացահայտման վրա, որին հասնելու համար նորմը ստեղծվել է⁷: Ըստ Բարաքի՝ այսպիսի կարծիքը ինքնին ստեղծում է թյուրընկալում նպատակի մասին, այն վերագրելով միայն հեղինակի սուբյեկտիվ նպատակին: Նպատակը նորմատիվային կոնցեպտ է, որն ի վերջո որոշումը է մեկնաբանողը: Դատավորը մեկնաբանելիս պետք է բացահայտի և հաշվի առնի թե սուբյեկտիվ, թե օբյեկտիվ նպատակը: Վերջնական նպատակը ձևավորելիս դատավորն է որոշում, թե որ նպատակին ավելի ծանր կշիռ տա՝ օբյեկտիվին, թե սուբյեկտիվին⁸: Մեկնաբանողի համար կենտրոնական խնդիրը այս երկու նպատակների միջև ներդաշնակությունն ապահովելն է: Իսկ այն դեպքում, երբ հնարավոր չէ ապահովել ներդաշնակությունը, և առկա է հակասություն այդ երկու նպատակների միջև, ապա վերջնական նպատակը որոշելիս էական է, թե մենք ինչ իրավական ակտ ենք մեկնաբանում⁹: Ավստրալիայի Բարձրագույն դատարանը նշել է, որ օրենսդրի նպատակը հորինված է ու գուրկ որևէ օգտակար կիրառելիությունից¹⁰:

Այն փաստը, որ օրենսդրի նպատակը գոյություն ունի, անժխտելի է: Յուրաքանչյուր խոսք և գործողություն օժտված է որոշակի նպատակով, այդ թվում նաև օրենքները՝ որպես օրենսդիր գործառույթի հետևանք, ունեն որոշակի նպատակ: Բացարձակապես հերքել այդ փաստը, հնարավոր չէ, այլ հարց է թե այն ի՞նչ բովանդակությամբ պետք է հաշվի առնել: Եթե անդրադառնանք վե-

www.aradatuynjournal.com

րոնշյալ հարցին, ապա կկարողանանք մալ ձևավորել այն միջոցների և եղանակների համակարգը, որոնք կօգնեն բացահայտել օրենսդրի նպատակը: Լիովին հերքել օրենսդրի նպատակի գոյությունը հնարավոր չէ, քանի որ օրենքի գոյությունը արդեն իսկ փաստում է օրենսդրի նպատակի գոյության մասին: Օրենքը տեքստ է, որը գրվել է որևէ անձի կամ անձանց խմբի կողմից: Օրենքի տեքստը գրելիս օգտագործվում են բառեր և կազմվում նախադասություններ, որոնք որոշակի իմաստ են արտահայտում: Օրենքի տեքստը արդեն ինքնին ընդհանուր առմամբ արտահայտում է օրենսդրի նպատակը, քանի որ այդ տեքստը գրողները օրենքի բառերը ընտրել և նախադասությունները կազմել են այնպես, որ դրանք որոշակի իմաստ արտահայտեն, ինչին նրանք նպատակ են ունեցել հասնելու: Հետևաբար, օրենքի տառացի մեկնաբանությունը չի ենթադրում նպատակի անտեսում, ավելին՝ այն օրենսդրի նպատակը բացահայտելու եղանակներից մեկն է, որովհետև, կամա թե ակամա, տառացի մեկնաբանելիս մենք բացահայտում ենք օրենսդրի նպատակը այնքանով, որքանով որ հնարավոր է այն բխեցնել օրենքի տեքստից:

Ինչպես արդեն նշել ենք, բառերի բնույթը այնպիսին է, որ դրանք հետագայում շատ հաճախ տարրնկալումների պատճառ են դառնում, ու բացի այդ հայտնի փաստ է, որ հնարավոր չէ գրել օրենքներ, որոնք ի սկզբանե կլինեն կատարյալ: Դեռևս 1877 թվականին Անգլիայի պատմության նշանավոր դատավորներից Լորդ Բլեքբորնը նշել է, որ բոլոր դեպքերում նպատակը պետք է բացահայտել՝ ելնելով բառերից, սակայն լեզվի անկատարության պատճառով անհար է հասկանալ, թե որն է եղել նպատակը առանց ավելի հեռուն գնալու ու բացահայտելու, թե ինչ հանգամանքներում են հենց այդ բառերը օգտագործվել, ի՞նչ է մտքին ունեցել օրենքի տեքստի հեղինակը, քանի որ բառերը ունեն տարբեր իմաստներ՝ կախված օրենքը մշակելու պահին առկա հանգամանքներից. դատարանների դերը օրինաստեղծ գործառնությունով զբաղվելը չէ, այլ օրենսդրի նպատակը բացահայտելն է¹¹: Այդ պատճառով էլ առաջանում են հակասություններ օրենքի դրույթների միջև, օրենքի բացեր, որոնք մեկնաբանման պրոցեսում լուծման կարիք ունեն: Իրավունքի նորմը մեկնաբանելու և այդ խնդիրները լուծելու համար անհրաժեշտ է ավելի ընդգրկուն բացահայտել օրենսդրի նպատակը:

Փորձը ցույց է տալիս, որ իրավունքի նորմը մեկնաբանողները ոչ թե փորձում են բացահայտել օրենսդրի սուբյեկտիվ նպատակը, այլ փնտրում են որոշակի օբյեկտիվ նպատակ, որը հեղինակը ող-

ջամտորեն կունենար՝ օրենքի տեքստը գրելիս: Ըստ Սկալիայի՝ այդպիսի մոտեցումը անհամատեղելի է ժողովրդավարական արժեքների հետ, քանի որ այսպիսի մոտեցումը առաջարկում է բացահայտել ոչ թե այն նպատակը, որն ունեցել է օրենսդիրը, այլ այն նպատակը, որն օրենսդիրը ենթադրաբար պետք է ունենար: Ըստ նրա, եթե մենք շարժվենք այն տրամաբանությամբ, որ դատական մեկնաբանման խնդիրը օրենսդրի որևէ կերպ չարտահայտված, ողջամիտ նպատակի բացահայտումն է, ապա պրակտիկայում կունենաք շատ մեծ վտանգ, երբ դատավորները օրենսդրի ողջամիտ նպատակի քողի տակ օրենքը կմեկնաբանեն իրենց նպատակներին ու ցանկություններին համապատասխան¹²: Բարաքի կարծիքով օբյեկտիվ նպատակը ողջամիտ հեղինակի նպատակն է, իսկ ավելի ընդհանուր ձևակերպմամբ՝ համակարգի նպատակը: Ըստ նրա օբյեկտիվ նպատակը կարելի է առանձնացնել երկու մակարդակում: Միայն այդ իրավական ակտին բնորոշ օբյեկտիվ նպատակ կախված այդ ակտի բնույթից, և համակարգի օբյեկտիվ նպատակը, որը բնորոշ է բոլոր իրավական ակտերին՝ ըստ էության սրանք իրավական պետության սկզբունքներն են: Բարաքը առանձնացնում է օբյեկտիվ նպատակը արատրակցիայի չորս մակարդակներում: Առաջին՝ արատրակցիայի ամենացածր մակարդակում մեկնաբանողը փորձում է «երևակայական վերակառուցման» միջոցով իրեն պատկերացնել օրենքի հեղինակի դերում և հասկանալ այն պատմական իրողությունները, որոնք եղել են օրենքը գրելու պահին ու ելնելով դրանից՝ փորձում է սեփական երևակայության միջոցով վերհանել արատրակտ նպատակը: Սա կարևոր է չփոթել սուբյեկտիվ նպատակի բացահայտման հետ: Երկրորդ մակարդակում մեկնաբանողը կոնկրետ հեղինակին փոխարինում է ողջամիտ հեղինակով: Մեկնաբանողը ձևավորում է կատարյալ հեղինակի հիփոթետիկ նպատակը, որը միջանկյալ տեղ է զբաղեցնում իրավական համակարգի սկզբունքների, արժեքների և օրենքի իրական հեղինակի նպատակների միջև: Երրորդ մակարդակում մեկնաբանողը ելնում է տեքստի տեսակից և բնույթից: Այս մակարդակում մեկնաբանողը ոչ թե փորձում է բացահայտել, թե ինչ ողջամիտ նպատակ կունենար հեղինակը օրենքը գրելիս, այլ սովորաբար ինչ նպատակով են օժտված լինում նմանատիպ օրենքները: Չորրորդ՝ արատրակցիայի բարձրագույն մակարդակում, մեկնաբանողը ելնում է իրավական համակարգի հիմնարար սկզբունքներից¹³:

Մեկնաբանողը, որքան էլ որ փորձի օգտագործել տարբեր եղանակներ և մեթոդներ օբյեկտիվ

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

նպատակը բացահայտելու համար, ի վերջո այն բացահայտելու հիմնական աղբյուրը լինելու է նրա երևակայությունը: Հետևաբար, իրավունքը մեկնաբանողները ողջամիտ և օբյեկտիվ կհամարեն այն նպատակը, որն իրենք են ձևավորում, ինչը հակասում է օբյեկտիվ նպատակի գաղափարին: Միանշանակ է, որ իրավական ակտերն ունեն օբյեկտիվ նպատակ, սակայն այն բացահայտելու միջոցները սուբյեկտիվ են: Իմ կարծիքով, ողջամիտ հեղինակի մոդելը քողարկում է մեկնաբանողի կողմից սեփական նպատակներն ու ցանկությունները, քանի որ մեկնաբանողը կամա թե ակամա իրեն է համարում ողջամիտ հեղինակ:

Սկզբից գտնում է, որ այսպիսի մեկնաբանումը նշանակում է դատարանի ցանկությունը օրենսդրի չարտահայտված նպատակ համարել¹⁴: Պատահական չէ, որ օբյեկտիվ նպատակի կոնցեպտը, որը նաև կոչվում է իրավական ակտի նպատակ, պաշտպանվում է հիմնականում դատավորների կողմից: Անգլիայի և Ռուսի վերաքննիչ դատարանի դատավոր Ջոն Լոուսը նշել է, որ պետք է հրաժարվել օրենսդրի նպատակից և աշխատել իրավական ակտի նպատակի հետ, որը բխում է հենց այդ ակտից¹⁵: Այսպիսով, դատական գործերի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ դատավորները իրենց կայացրած դատական ակտերում գրեթե չեն օգտագործում «օրենսդրի նպատակ» եզրույթը, այնինչ՝ օրենքի պահանջն է իրավական ակտերը մեկնաբանելիս հաշվի առնել նաև օրենսդրի նպատակը: Այս դեպքում անհասկանալի է, թե իրավունքը ամենահաճախը մեկնաբանող մարմինները՝ դատարանները, ինչպես են մեկնաբանում նորմերը դատական ակտերում՝ օրենսդրի նպատակի մասին չնշելով: Դատական ակտերում հղում¹⁶ է արվում «օրենսդրի պահանջ» հասկացությանը, և դրա տակ վերաբարտադրվում է օրենքի նորմը, ինչը չի համընկնում օրենսդրի նպատակ հասկացության հետ, ավելին այն օգտագործելը իրավաբանորեն սխալ է, քանի որ օրենսդիրը չի կարող պահանջ ունենալ: Պահանջը օրենքինն է, որը ձևավորում է օրենսդիրը իր նպատակներին համապատասխան: Իսկ այն եզակի դեպքերում¹⁷, երբ վկայակոչվում է օրենսդրի նպատակը, չկա որևէ վերլուծություն օրենսդրի նպատակի ու դրա բացահայտման մասին, այլ արատրակտ կերպով նշվում է, թե տվյալ դեպքում որն է օրենսդրի նպատակը: Ավելին՝ Սահմանադրական դատարանը որոշման¹⁸ մեջ առանց բացահայտելու օրենսդրի նպատակը կարծիք է հայտնել դրա իրավաչափության վերաբերյալ: Մեկ այլ որոշմամբ¹⁹ Սահմանադրական դատարանը «այլևս իրավաբանական ուժ չունեցող

միջամտող վարչական ակտը կամ իրեն սպառած գործողությունը կամ անգործությունը ճանաչման հայցի շրջանակներում ոչ իրավաչափ ճանաչելը որոշակի նախադրյալների առկայությամբ պայմանավորելը» համարել է Սահմանադրության տեսանկյունից արդարացված օրենսդրի նպատակ, առանց նշելու, թե ինչի հիման վրա ու ինչպես է բացահայտել օրենսդրի նպատակը ու եկել այդպիսի եզրահանգման: Սրանք վառ ասպարյցն են, որ դատարանները իրավունքը մեկնաբանելիս, ելնում են ոչ թե օրենսդրի իրական նպատակից, այլ իրենց ձևավորած նպատակից, որը վերագրում են օրենսդրին:

Ի պաշտպանություն օբյեկտիվ նպատակի, այդ մոտեցման կողմնակիցները բերում են նաև հետևյալ փաստարկը, այն է՝ ինչպես պետք է մեկնաբանել նորմը, երբ օրենսդրի սուբյեկտիվ նպատակը բացակայում է: Ըստ Գրեյի՝ բարդ գործերում, երբ բացակայում է օրենսդրի նպատակը դատավորներն են իրականացնում օրենսդրի գործառույթ ու լրացնում օրենքի բացը²⁰: Ահարոն Բարաքը գտնում է, որ իրավական ակտերը չեն կարող ընդհանրապես չունենալ նպատակ²¹: Ըստ նրա այն դեպքերում, երբ հայտնի չէ հեղինակի նպատակը, օրինակ՝ հանրաքվեների ժամանակ հնարավոր չէ իմանալ բոլոր քվերակողների նպատակը, պետք է առաջնորդվել օբյեկտիվ նպատակով, քանի որ այն միշտ առկա է²²: Սա ուղղակիորեն ենթադրում է գնալ ոչ թե նպատակի բացահայտման, այլ դրա կառուցման ճանապարհով: Թվում է, թե օբյեկտիվ նպատակի կառուցման ու ամրագրման ճանապարհով գնալը լավագույնս ապահովում է իրավական ակտերի արդարացի մեկնաբանումն ու կիրառումը, բայց սա միայն առաջին հայացքից: Holy Trinity v. United States²³ գործը վառ օրինակ է դատարանի կողմից սեփական նպատակները օրենսդրի նպատակի տակ քողարկելու, նպատակի հիմնավորմամբ տեքստի շրջանակներից դուրս գալու և ըստ այդմ՝ օրենքը մեկնաբանելու համար: Սուրբ Երրորդություն եկեղեցին, որը գտնվում է Նյու Յորքում, պայմանագիր է կնքել մի անգլիացու հետ, որպեսզի նա տեղափոխվի ԱՄՆ և դառնա եկեղեցու ռեկտորն ու հոգևոր հովիվը: Միացյալ Նահանգները պնդել է, որ այս պայմանագիրը խախտում է դաշնային օրենքը, որն արգելում է օժանդակել կամ խրախուսել օտարերկրացու միգրացիան ԱՄՆ պայմանագրի կամ համաձայնագրի հիման վրա ցանկացած ծառայություն կամ աշխատանք կատարելու համար: Նյու Յորքի դատարանը եկեղեցուն պատասխանատվության է ենթարկել, սակայն ԱՄՆ Գերագույն դատարանը բե-

www.aradradyunjournal.com

www.aradatutyunjournal.com

կանել է այդ որոշումը: Գերագույն դատարանը մեկնաբանման բազմաթիվ եղանակների օգտագործմամբ պատճառաբանել է, որ այս օրենքը նպատակաուղղված է եղել արգելել միայն «մեխանիկական» աշխատանքը, ինչի մասին վկայում է օրենքով նախատեսված բացառությունը դերասանների, արտիստների, դասախոսների, երգիչների համար²⁴: Այսինքն դատարանը անուղղակիորեն սահմանել է ինչ-որ թվացյալ նպատակ, այն վերագրել օրենսդրին ու անուղղակիորեն եկել այն եզրահանգմանը, որ օրենսդիրը, բացառություն սահմանելով դերասանների, արտիստների, դասախոսների, երգիչների համար, նպատակ է ունեցել արգելել միայն «մեխանիկական» աշխատանքը, հետևաբար այդ բացառությունների ցանկը սահմանափակ չէ, ուղղակի օրենսդիրը սխալվել է կամ չի կարողացել ամբողջական ցանկ սահմանել: Սկզբնական արդարացիորեն նշում է, որ օրենսդիրը կարող է, և՛ խելամիտ օրենքներ ընդունել, և՛ անտրամաբանական օրենքներ, բայց դատարանները չէ, որ պետք է վերջինների ուղղմամբ զբաղվեն²⁵: Իսկ անգլիացի նշանավոր փիլիսոփա Ֆրենսիս Բեկոնը նշել է, որ դատավորները պետք է հիշեն, որ իրենց պարտականությունն օրենքը մեկնաբանելն է, ոչ թե այն ընդունելը կամ շնորհելը²⁶:

Նույնիսկ եթե հաշվի չառնենք օբյեկտիվ նպատակի վերոնշյալ խնդիրները, այն միշտ չէ, որ հուսալի գործիք է իրավական ակտը ճիշտ մեկնաբանելու համար: Իրավունքի նորմը մեկնաբանելիս իրավական սկզբունքները հաճախ մրցակցում են: Այս դեպքում օբյեկտիվ նպատակի տեսանկյունից անհասկանալի է, թե որ սկզբունքին պետք է առաջնահերթություն տալ: Ամենավառ օրինակներից մեկը պատվի, արժանապատվության պաշտպանության և կարծիքի ազատ արահայտման սկզբունքների հակասությունն է: Այս սկզբունքներից յուրաքանչյուրն ունի իր պաշտպանության սահմանները, որոնք հստակ չեն: Հետևաբար ինչպե՞ս պետք է դատավորը որոշի, թե կոնկրետ նորմի դեպքում, որ սկզբունքին առավելություն տա: Բարաքը այս դեպքում առաջարկում է հարցը լուծել՝ որոշելով, թե որ սկզբունքը այդ դեպքում ունի ավելի մեծ «կշիռ»²⁷: Իսրայելի Գերագույն դատարանի որոշումներից մեկում նա նշել է, որ սկզբունքների կշիռն ու հավասարակշռությունը փոխաբերական հասկացություններ են: Ոչ բոլոր իրավական սկզբունքներն ունեն հավասար նշանակություն հասարակության համար, և եթե սահմանադրությունը դրա մասին չի հուշում, դատարանը պետք է որոշի տարբեր սկզբունքների հասարակական կարևորությունը²⁸: Այսպիսի մոտեցումը նորից վերադառնում է այն

սկզբնակետին, ինչից սկսել էինք օբյեկտիվ նպատակի քննադատությունը, մասնավորապես՝ նորմը մեկնաբանվում է դատավորի նպատակներին ու ցանկություններին համապատասխան:

Այսպիսով իրավական ակտի նպատակ կամ այլ կերպ օրենսդրի օբյեկտիվ նպատակ կոնցեպտը գոյություն ունի և որոշ չափով կիրառելի է իրավական ակտերը մեկնաբանելիս, սակայն դրա կիրառության սահմանները պետք է հնարավորինս հստակ լինեն: Նախ առաջին հերթին պետք է հստակեցնել հենց օբյեկտիվ նպատակ եզրույթը: Ըստ էության խոսքը ոչ այնքան օբյեկտիվ նպատակի մասին է, որքան օրենսդրի ողջամիտ նպատակի մասին: Այս կոնցեպտի կիրառելիության սահմանները տարբերվում են կախված տվյալ երկրի իրավական համակարգից: Այս հայեցակետի կիրառելիության սահմանները ուղղակիորեն կապված են իշխանությունների բաժանման սկզբունքի հետ, մասնավորապես՝ դատական և օրենսդիր իշխանության կապի ու հարաբերակցության հետ: Այդ հարաբերակցության բնույթը որոշելու համար անհրաժեշտ է պատասխանել հետևյալ հարցերին՝ ինչպիսի՞ն է պետության սահմանադրական կառուցվածքը, դատական իշխանության բնույթը, ինչպե՞ս է դատական իշխանությունը հարաբերակցվում օրենսդիր իշխանության հետ, դատավորները օրենսդրի մարմնի ենթակա գործակալներն են, թե նրա կրտսեր գործընկերները, և ի վերջո՝ անհրաժեշտ է հասկանալ, թե ինչ է ենթադրում օրենսդիր իշխանություն: Ինչպե՞ս պետք է մեկնաբանող վերաբերվի օրենսդիր իշխանությանը, որպես խնդիրը լուծող, թե լուծման համար ուղենիշ տվող մարմին²⁹:

Օրենքի 41-րդ հոդվածի 1-ին մասում նշված օրենսդրի նպատակ եզրույթը անկասկած վերաբերում է օրենսդրի սուբյեկտիվ նպատակին, ու այսպիսի եզրահանգմանը գալիս ենք հոդվածի տառացի մեկնաբանման արդյունքում, և տառացի մեկնաբանումը հստակորեն բացահայտում է նորմի իմաստը: Այլ հնարքներ օգտագործելու անհրաժեշտությունը բացակայում է այս դեպքում: Հետևաբար, Օրենքի 41-րդ հոդվածի 1-ին մասով օրենսդրի նպատակ հաշվի առնելը միանշանակ վերաբերում է օրենսդրի սուբյեկտիվ նպատակի բացահայտմանը: Օբյեկտիվ նպատակը բացահայտելու անհրաժեշտություն հիմնականում կարող է առաջանալ այն դեպքում, երբ օրենսդրի նպատակը կոնկրետ տվյալ հարցի վերաբերյալ բացակայում է կամ հնարավոր չէ բացահայտել այն: Մեր կարծիքով օբյեկտիվ նպատակը պետք է հաշվի առնել միայն Բարաքի նշած³⁰ արստրակցիայի երրորդ և չորրորդ մակարդակներում, որով-

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

հետև և՛ տարբեր իրավական ակտերի բնույթը, և՛ իրավական համակարգի սկզբունքները ունեն սահմանադրական ամրագրում: Օբյեկտիվ նպատակը չի կարող բացահայտվել աբստրակցիայի՝ մյուս երկու ավելի ցածր մակարդակներում, որովհետև ողջամիտ հեղինակի սկզբունքը խիստ սուբյեկտիվ է: Երբ դատարանը իրավունքի նորմը մեկնաբանելիս փորձում է բացահայտել ողջամիտ հեղինակի նպատակը, ապա մտնում է սեփական երևակայության դաշտ ու այսպիսով օբյեկտիվ նպատակը բացահայտելու փոխարեն առաջ է բերում մի նոր սուբյեկտիվ նպատակ, ինչը հակասում է մի շարք հիմնարար իրավական սկզբունքների՝ այդ թվում իրավունքի կանխատեսելիությանը: Օրենքները պետք է գրվեն ու մեկնաբանվեն այնպես, որ քաղաքացիները կարողանան հասկանալ դրանց բովանդակությունը և կանխատեսել, թե դրանք ինչպես կկիրառվեն³¹: Եթե դատավորները, օբյեկտիվ նպատակը բացահայտելով, օրենքին վերագրեն ցանկացած նպատակ, ապա այդ դեպքում անհնար կլինի կանխատեսել օրենքի կիրառելության բնույթը: Մեր նշած ստեղծումը բխում է նաև Օրենքի 41-րդ հոդվածից, որտեղ օբյեկտիվ նպատակի մասին կարգավորում նախատեսված չէ, սակայն ի թիվս այլնի, 41-րդ հոդվածի 1-ին մասը նախատեսում է նաև մեկնաբանելիս ելնել այն նորմատիվ իրավական ակտի դրույթներից, ի կատարումն որի ընդունվել է այդ ակտը, տվյալ նորմատիվ իրավական ակտով սահմանված սկզբունքներից, իսկ այդպիսի սկզբունքներ սահմանված չլինելու դեպքում՝ տվյալ իրավահարաբերությունը կարգավորող իրավունքի ճյուղի սկզբունքներից: Վերոնշյալը հենց ենթադրում է օբյեկտիվ նպատակի բացահայտում մեր նախանշած սահմաններով: Հակառակ դեպքում, եթե անտեսվի օրենսդրի սուբյեկտիվ նպատակը, ու օրենքները մեկնաբանվեն ողջամիտ հեղինակի սկզբունքով, ապա օրենսդրական ամբողջ գործընթացը և օրենսդիր մարմնի օրինաստեղծ գործառույթը կկրի ձևական բնույթ: Ժոզեֆ Ռ-ազը նշում է³², որ անձին կամ մարմնին վերապահել օրինաստեղծ գործառույթ նշանակում է նրան տալ օրենքներ ընդունելու իրավասություն: Իմաստ չունի որևէ մարմնի օժտել օրինաստեղծ գործառույթով, քանի դեռ չի ենթադրվում, որ օրենքը կիրառվում է այնպես, ինչպես այդ մարմնին է նախատեսել: Իրավունքի մեկնաբանման միջոցների ու եղանակների ընտրությունը և դրանց հարաբերակցությունը ուղղակիորեն կախված է իշխանության երեք ճյուղերի միջև եղած կապի բնույթից, մասնավորապես՝ օրենսդիր ու դատական իշխանության միջև եղած կապից: Բեկոնը պատկերավոր կերպով ներկա-

յացրել է այդ կապը, մասնավորապես՝ նշելով, որ Մոդոնոն իմաստունի թագը երկու կողմից առյուծներ էին պահում, թող դատավորները լինեն այդ առյուծները, բայց առյուծներ միայն թագի տակ, որպեսզի ոչ մի կերպ չխանգարեն ու չհակադրվեն սուվերենին³³ այս դեպքում մեր կարծիքով օրենսդիրն: Այսպիսով իրավունքը մեկնաբանելիս պետք է ելնել այն կանխավարկածից, որ օրենսդրի իրական, սուբյեկտիվ նպատակն է գերակա և պետք է մեկնաբանելիս հաշվի առնել հենց սուբյեկտիվ նպատակը, որի մասին կխոսենք հաջորդ աշխատանքում: Իսկ օբյեկտիվ նպատակը պետք է հաշվի առնել միայն մեր նախանշած սահմաններով ու այն դեպքերում, երբ բացակայում է նպատակը, այն հնարավոր չէ բացահայտել կամ էլ անհրաժեշտ է գնահատական տալ օրենսդրի սուբյեկտիվ նպատակի իրավաչափության վերաբերյալ: Օբյեկտիվ նպատակի բացահայտման անհրաժեշտությունը հիմնականում առաջանալու է Սահմանադրական դատարանի կողմից գործերի քննության ընթացքում, այն էլ մեծամասամբ սահմանադրությունը մեկնաբանելու դեպքում, քանի որ այս դեպքում իրավական ակտն ընդունվում ու փոփոխվում է հանրաքվեի միջոցով, իսկ հանրաքվեի դեպքում սուբյեկտիվ նպատակը բացակայում է:

- ¹ Ընդունվել է 21.03.1998թ. (ՀՀՊՏ 2018.03.28/23(1381)):
- ² Տե՛ս, George Washington (1790), in Maxims of Washington, Mount Vernon, Va., The Mount Vernon ladies' association (1942), էջ 128:
- ³ Ընդունվել է 06.12.2015թ. (ՀՀՊՏ 2015.12.21/Հաստուկ թողարկում Հոդ. 1118):
- ⁴ Տե՛ս, Antonin Scalia & Bryan A. Garner, Reading Law: The Interpretation of Legal Texts — 1st ed., Published by Thomson/West 2012, էջ 38:
- ⁵ Տե՛ս, Aharon Barak, Purposive interpretation in law, Princeton university press (2005), էջ 110;
- ⁶ Տե՛ս, նույն տեղում, էջ 112:
- ⁷ Տե՛ս, G. Gottlieb, The Logic of Choice, NY: Macmillan (1968), էջ 105:
- ⁸ Տե՛ս, Aharon Barak, նույն աշխ, էջ 112:
- ⁹ Տե՛ս, նույն տեղում, էջ 118:
- ¹⁰ Տե՛ս, Lacey v Attorney-General (Qld) (2011) 242 CLR 573, [43] (French CJ, Gummow, Hayne, Crennan, Kiefel and Bell JJ) :
- ¹¹ Տե՛ս, River Wear Commissioners v Adamson (1877) 2 App Cas 743, 763-764.
- ¹² Տե՛ս, A. Scalia, A Matter of Interpretation: Federal Courts and the Law (1997), էջ 18 :
- ¹³ Տե՛ս, Aharon Barak, նույն աշխ, էջեր 150-152:
- ¹⁴ Տե՛ս, A. Scalia, supra note 12, էջ 21:
- ¹⁵ Տե՛ս, Lord Sales Justice of the UK Supreme Court, In Defence of Legislative Intention, 2019, (A version of this lecture is published in (2019) 48 Australian Bar Review 6), էջ 1:
- ¹⁶ Տե՛ս, թիվ ՍԳ-0126/02/14 քաղաքացիական գործով վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 02.04.2015թ. որոշումը, տե՛ս նաև, թիվ ԼԳ-4/0236/02/17 քաղաքացիական գործով Լոռու մարզի ընդհանուր իրավասության դատարանի 10.10.2018թ. վճիռը:
- ¹⁷ Տե՛ս, թիվ ՍԳ-2/0835/02/21 քաղաքացիական գործով Սյունիքի մարզի ընդհանուր իրավասության դատարանի 21.10.2021թ. վճիռը, տե՛ս նաև , թիվ ՎԳ-4/792/05/20 վարչական գործով վերաքննիչ վարչական դատարանի վերաքննիչ բողոքը մերժելու մասին 08.12.2020թ. որոշումը:
- ¹⁸ Տե՛ս, Սահմանադրական դատարանի ՍԳ-Ո-1448, 19 մարտի 2019թ. որոշումը:
- ¹⁹ Տե՛ս, Սահմանադրական դատարանի ՍԳ-Ո-1497, 17 դեկտեմբերի 2019թ. որոշումը:
- ²⁰ Տե՛ս, John Chipman Gray, The Nature and Sources of Law (1909), էջ 165:
- ²¹ Տե՛ս, Aharon Barak, նույն աշխ, էջ 119:
- ²² Տե՛ս, նույն տեղում, էջ 119:
- ²³ Տե՛ս, Holy Trinity v. United States 143 U.S. 457 (1892) :
- ²⁴ Տե՛ս, A. Scalia, supra note 12, էջեր 18-19:
- ²⁵ Տե՛ս, նույն տեղում, էջ 20:
- ²⁶ Տե՛ս, Francis Bacon, Of Judicature, The Essays or Counsels Civil and Moral:
- ²⁷ Տե՛ս, Aharon Barak, նույն աշխ, էջ 178:
- ²⁸ Տե՛ս, H.C. 14/86, Laor v. Council for Review of Films and Plays, 41(1) P.D. 421, 434:
- ²⁹ Տե՛ս, John F. Manning, Without The Pretense of Legislative Intent, 130 Harv. L. Rev. 2397, 2017, էջ 2413:
- ³⁰ Տե՛ս, Aharon Barak, նույն աշխ, էջ 150-152:
- ³¹ Տե՛ս, Lord Sales Justice of the UK Supreme Court, նույն աշխ., էջ 12:
- ³² Տե՛ս, J Raz, “Intention in Interpretation” in The Autonomy of Law: Essays on Legal Positivism (1996), էջ 258:
- ³³ Տե՛ս, Francis Bacon, Of Judicature, նույն աշխ.:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. George Washington (1790), in Maxims of Washington, Mount Vernon, Va., The Mount Vernon ladies' association (1942), էջ 128:
2. Antonin Scalia & Bryan A. Garner, Reading Law: The Interpretation of Legal Texts - 1st ed., Published by Thomson/West 2012, էջ 38:
3. Aharon Barak, Purposive interpretation in law, Princeton university press (2005):
4. G. Gottlieb, The Logic of Choice, NY: Macmillan (1968), էջ 105:
5. Lacey v Attorney-General (Qld) (2011) 242 CLR 573, [43] (French CJ, Gummow, Hayne, Crennan, Kiefel and Bell JJ):
6. River Wear Commissioners v Adamson (1877) 2 App Cas 743, 763-764:
7. A. Scalia, A Matter of Interpretation: Federal Courts and the Law (1997):
8. Lord Sales Justice of the UK Supreme Court, In Defence of Legislative Intention, 2019, (A version of this lecture is published in (2019) 48 Australian Bar Review 6):
9. Թիվ ՍԳ-0126/02/14 քաղաքացիական գործով վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 02.04.2015թ. որոշումը:
10. Թիվ ԼԳ-4/0236/02/17 քաղաքացիական գործով Լոռու մարզի ընդհանուր իրավասության դատարանի 10.10.2018թ. վճիռը:
11. Թիվ ՍԳ-2/0835/02/21 քաղաքացիական գործով Սյունիքի մարզի ընդհանուր իրավասության դատարանի

www.aradaradutyjournal.com

- 21.10.2021թ. վճիռը:
 12. Թիվ ՎԳ/4792/05/20 վարչական գործով վերաքննիչ վարչական դատարանի վերաքննիչ բողոքը մերժելու մասին 08.12.2020թ. որոշումը:
 13. Սահմանադրական դատարանի ՍԳ-Ո-1448, 19 մարտի 2019թ. որոշումը:
 14. Սահմանադրական դատարանի ՍԳ-Ո-1497, 17 դեկտեմբերի 2019թ. որոշումը:
 15. John Chipman Gray, The Nature and Sources of Law (1909), էջ 165:
 16. Holy Trinity v. United States 143 U.S. 457 (1892):
 17. Francis Bacon, Of Judicature, The Essays or Counsels Civil and Moral:
 18. H.C. 14/86, Laor v. Council for Review of Films and Plays, 41(1) P.D. 421, 434:
 19. John F. Manning, Without The Pretense of Legislative Intent, 130 Harv. L. Rev. 2397, 2017, էջ 2413:
 20. J Raz, “Intention in Interpretation” in The Autonomy of Law: Essays on Legal Positivism (1996), էջ 258:

Նապետ Սուկիասյան

Տյուդենտ չետվերտոյ քուրսա ԲԱԿԱԼԱՎՐԻԱԴԱ
 յուրիդիչեսկոյո ֆակուլտետա ԵԳՄ

РЕЗЮМЕ

Раскрытие цели правового акта или объективного законодательного намерения в контексте толкования закона

Один из методов толкования закона заключается в раскрытии цели. Однако в теории и на практике нет единого подхода к цели, ее природе и методам раскрытия. Цель делится на два вида: субъективная намерения законодателя и объективная намерения законодателя или, другими словами, цель правового акта. Является ли задача толкователя, при толковании правовых актов, выявить объективную цель законодательства или субъективную цель, или и то, и другое вместе? В рамках данной работы более подробно остановимся на вопросах, проблемах и применимости объективной намерения законодателя.

Ключевые слова - толкование правовых актов, субъективная намерения законодателя, объективная намерения законодателя, цель правового акта, выявление цели законодателя, целевое толкование права, текстуализм.

Nahapet Sukiasyan

Specialist of the Office of Deputy Prime Minister RA H. Matevosyan,
 Fourth year undergraduate student at the
 Law Faculty of Yerevan State University

SUMMARY

Disclosure of the purpose of the law or the objective legislative intent in the context of statutory interpretation

One of the methods of statutory interpretation is to reveal its purpose. However, in theory and in practice there is no single approach to the purpose, its nature and methods of disclosure. The purpose is divided into two types: the subjective legislative intent and the objective legislative intent or, in other words, the purpose of the statute. When interpreting legal acts, is the task of the interpreter to take account the objective legislative intent or the subjective legislative intent, or both? As part of this work, we will discuss in more detail the issues, problems and applicability of the objective legislative intent.

Key words – statutory interpretation, subjective legislative intent, objective legislative intent, the purpose of a statute, disclosure of the legislative intent, purposive interpretation of statutes, textualism.

Բնագիրը ներկայացվել է 11.11.2022թ.

Ընդունվել է տպագրության 07.12.2022թ.

Հոդվածը երաշխավորել է տպագրության (գրախոսվել է) իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Գ. Գանիեյանը